

Αναδιφώντας το χθες (199)

Η εκπαίδευση στον Μέρωνα: ιστορικό περίγραμμα μιας διαδρομής 1,5 αιώνα

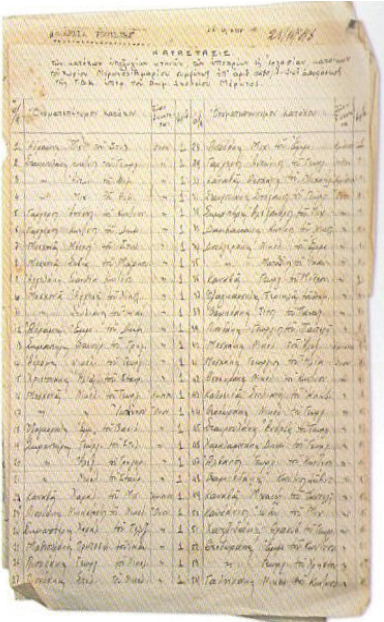
■ Του ΧΑΡΗ ΣΤΡΑΤΙΔΑΚΗ*

Κυκλοφόρησε πριν από λίγο καιρό το ημερολόγιο 2022 του Πολιτιστικού Συλλόγου Μέρωνα. Στα κατά τόπους ημερολόγια και στην προσφορά τους στην τοπική ιστορία έχω πολλές φορές αναφερθεί απ' αυτή εδώ τη θέση. Γι' αυτό άλλωστε και συμμετέχω χωρίς δεύτερη κρούση σ' όσες απ' αυτές τις προσπάθειες μου ζητηθεί, ιδιαίτερα στον εκπαιδευτικό, στον σπηλαιολογικό και στον μνημειακό τομέα. Το ίδιο έκανα και πέρυσι, μόλις μου το ζήτησε ευγενικά ο πρόεδρος του Συλλόγου Κωστής Αγγελάκης, αφού μάλιστα με το χωριό αυτό με συνδέουν πολλοί δεσμοί από το παρελθόν. Με νοσταλγία θυμάμαι τις συνεργασίες που είχαμε με τον αείμνηστο Κωστή Σημαντήρη αλλά και με τον Γιώργο Λιουδάκη και τον Αλέκο Σημαντήρη κι άλλα Μερωνιανάκια που αγαπούν τον τόπο τους και το αποδεικνύουν έμπρακτα, βάζοντας πλάτη όχι μόνο για σημαντικές εκδηλώσεις αλλά και για ιστορική έρευνα και για σχετικές εκδόσεις. Παρακάτω σημειώνω μερικά στοιχεία που συγκέντρωσα για την εκπαιδευτική ιστορία του Μέρωνα, τα οποία περιλαμβάνονται στο μικρό βιβλίο που συνοδεύει το φετινό ημερολόγιο. Σημειώνω και το ονόματά των συντελεστών: Κωστής Αγγελάκης, Γιώργος Λιουδάκης, Χαράλαμπος Αγγελάκης, Σήρης Τζαγκαρούλης, Σymeών Καπετανάκης και Στέλιος Καλογεράκης.

Το 1881 δημοσιεύτηκε ο πρώτος Περί Παιδείας Νόμος, που συστηματοποίησε την κρατική συνεισφορά για τα σχολεία. Ο Νόμος πρόβλεψε την καταβολή πίστωσης, ψηφιζόμενης από την ετήσια γενική συνέλευση, τη χορήγηση του μισού των ετήσιων τόκων του Κοινοφελούς Ταμείου και κρατήσεων από τους μισθούς των δημόσιων υπαλλήλων. Οι δήμαρχοι συμπεριελήφθησαν στις τοπικές εφορείες των σχολείων, οι οποίες ονομάστηκαν δημοτικές. Στο διαμέρισμα Ρεθύμνου που επιχορηγήθηκαν από την ετήσια πίστωση 15 συνολικά σχολεία, μεταξύ των οποίων και εκείνο του Μέρωνα. Με τον δεύτερο Περί Παιδείας Νόμο, το 1887 το σχολείο ορίστηκε ως δευτεροβάθμιο και έτσι συνέχισε τη λειτουργία του μέχρι τα επαναστατικά γεγονότα της επόμενης δεκαετίας. Πριν από την επανάσταση του 1897 ανεγέρθηκε το πρώτο διδακτήριο, δίπλα στο ναό του Αγίου Παντελεήμονα, στο κτηριακό συγκρότημα του παλιού Δημαρχείου. Ήταν διαιρεμένο με πρόχειρη ξύλινη κατασκευή σε δύο αίθουσες, για διδασκαλία δύο τμημάτων. Το διδακτήριο αυτό κατεδαφίστηκε κατά τη δεκαετία του 1970, προκειμένου στο οικόπεδό του να ανεγερθούν κοινοτικό κατάστημα και αγροτικό ιατρείο. Μέχρι την οικοδόμησή του, ως διδακτήρια είχαν χρησιμοποιηθεί ιδιωτικές κατοικίες και ο ναός του Σωτήρα Χριστού (εικόνα).

Το 1953 η κοινή μέχρι τότε αυλή με την εκκλησία περιτείχιστηκε και σταδιακά επιστρώθηκε με τσιμέντο. Το σχολείο όμως δεν διέθετε επαρκή χώρο για σχολικό κήπο ούτε και χώρους υγιεινής. Τέτοιους απέκτησε το 1954, οπότε το διδακτήριο υπέστη και πάλι επέκταση. Ως σχολικό αγροκήπιο χρησιμοποιούνταν κοινοτικός αγρός, ο οποίος σπέρνονταν κάθε χρόνο με δημητριακά. Όπως και οι παλιότερες, έτσι και οι νεότερες εργασίες πραγματοποιούνταν με δωρεάν προσωπική εργασία των κατοίκων (εικόνα, παντοφλάτα κατοίκων και κτηνών έτους 1948), ενώ το σχολικό ταμείο τροφοδοτούνταν κυρίως από τοπικούς πόρους: από τα κάλαντα, από την απόδοση του αγροκηπίου, από τα έσοδα θεατρικών παραστάσεων κ.λπ. Έσοδα εξασφαλιζόνταν επίσης και από τη διοργάνωση κινηματογραφικών προβολών, με μηχανή που είχε προσφερθεί από την ευεργέτιδα του σχολείου Καλλιόπη Ζερβού και γεννήτρια που είχε αγοραστεί από τη Σχολική Εφορεία. Παράλληλα στο σχολείο λειτουργούσαν σχολικά συσσίτια, τα οποία τις πρώτες μεταπολεμικές δεκαετίες συντέλεσαν σημαντικά στην ισορροπημένη διατροφή και στην υγεία των παιδιών του Μέρωνα. Το σχετικό κτήριο ανεγέρθηκε το 1961. Το μαγείρεμα αναλάμβανε εθελοντικά κάθε μέρα και άλλη μητέρα μαθητή ή μαθητών του σχολείου, ενώ τα υλικά δίδονταν από το κράτος. Σταδιακά το μεσημεριανό καταργήθηκε και για λίγα ακόμη χρόνια προσφέρονταν μόνο πρωινό ρόφημα με τυρί.

Σχολείο στον Μέρωνα λειτουργούσε τουλάχιστον από το έτος 1856. Υπάρχει βέβαια μια αναφορά για λειτουργία από το έτος 1830, η οποία όμως είναι κατά πολύ μεταγενέστερη της εποχής εκείνης και ατεκμηρίωτη. Το σχολείο συνέχισε σταθερά τη λειτουργία του, μέχρι το ξέσπασμα της Μεγάλης Κρητικής Επανάστασης. Όπως και τα γειτονικά του Νεφς Αμαρίου, του Μοναστηρακίου, των Βρυσών και του Φουρφουρά, λειτουργούσε με επιχορήγηση της Μονής Ασωμάτων (εικόνα σημερινή), με συμπλήρωση του διδασκαλικού μισθού από την τοπική κοινότητα. Κατά το σχολικό έτος 1860-61 δάσκαλος του σχολείου ήταν ο Αριστείδης Μπολάνιος. Τέσσερα χρόνια αργότερα, τον Νοέμβριο του 1864 οι πληρεξούσιοι της επαρχίας Αμαρίου κατέρησαν την μέχρι τότε επαρχιακή επιτροπή των σχολείων, επειδή είχε αδιαφορήσει για τις υποχρεώσεις της, και όρισαν κατά τόπους επιτροπές, διμελείς ή τριμελείς, ανάλογα με την δυναμικότητα κάθε χωριού. Στον Μέρωνα η εφορία των σχολείων απαρτίστηκε από τον ιερέα Μιχαήλ Σημαντήρη και τους προκρίτους Χατζή-Νικόλαο Μοσχονά και Αριστετέλη Καλοειδά. Μετά τη λήξη της επανάστασης το σχολείο σταδιακά επαναλειτούργησε. Μετά την επανάσταση του 1866 το σχολείο συνέχισε τη λειτουργία του από το 1870.

Τα σχολεία επαναλειτούργησαν σταδιακά από το 1898, επί Κρητικής Αυτονομίας. Το σχολείο του Μέρωνα ανήκε στην πρώτη εικοσάδα που επανεκκίνησαν με επιχορήγηση των ρωσικών αρχών κατοχής. Το 1899 επανιδρύθηκε επίσημα με ΦΕΚ της Κρητικής Πολιτείας, ως μονοτάξιο. Το έτος αυτό ολοκληρώθηκε η ανέγερση του δεύτερου διδακτηρίου του Μέρωνα. Το διδακτήριο αυτό οικοδομήθηκε στον λόφο πάνω από το χωριό. Το 1900 το σχολείο προήχθη σε διτάξιο αλλά στο τέλος του έτους υποβιβάστηκε σε μονοτάξιο. 1901 ορίστηκε αδιαίρετο και το 1903 αδιαίρετο πρωτοβάθμιο. Το 1904 υποβιβάστηκε σε δευτεροβάθμιο. Προ του 1904 είχε λειτουργήσει και κατώτερο παρθεναγωγείο, που στεγαζόταν στο παλιό διδακτήριο. Το έτος 1908 το παρθεναγωγείο έκλεισε και επανιδρύθηκε αμέσως μετά ως σχολείο θηλέων. Το 1909 τα δύο σχολεία συγχωνεύτηκαν σε ένα πρωτοβάθμιο ανώτερο σχολείο. Από το 1910 το σχολείο αρρένων λειτούργησε ως ανώτερο (εξατάξιο). Στο διαμέρισμα Ρεθύμνου ως ανώτερα ορίστηκαν δέκα πέντε σχολεία. Σ' ολόκληρη την Κρήτη τα ανώτερα σχολεία ήταν 82. Το 1911 το σχολείο χωρίστηκε σε δύο αδιαίρετα, ενώ προ του έτους 1915 ενοποιήθηκαν σ' ένα διτάξιο μεικτό. Στην εικόνα του 1939-1940 ο ιερέας Χαλαλαμπάκης με τους δασκάλους Ελένη Καλαϊτζάκη και Μιχαήλ Ανδρουλάκη.

Από το 1901 οι εκθέσεις των επιθεωρητών μας επιτρέπουν να παρακολουθούμε αναλυτικά την πορεία του σχολείου. Ο αριθμός των μαθητών του κυμαινόταν ανάμεσα στους 80 και τους 90, η φοιτήσή τους όμως δεν ήταν τακτική και μερικές φορές οι γονείς καταγγέλλονταν από τους δασκάλους στις διοικητικές αρχές, προκειμένου να επαναφέρουν στο σχολείο τα παιδιά τους. Εκείνη που τους οδηγούσε σε απόσυρση τους κάθε τόσο δεν ήταν μια στάση άρνησης φοίτησης, όπως συνέβαινε σε άλλα χωριά, αλλά η ένδεια και η οικονομική βοήθεια που προσέφεραν στα σπίτια τους οι εργαζόμενοι στις αγροτικές τους περιουσίες μαθητές. Μερικοί μάλιστα απ' αυτούς εργάζονταν ως «φαμέγιοι» τα αγόρια και «μαζώχτρες» ή «δουλικά» τα κορίτσια σε ξένες οικογένειες. Το έτος 1930 στο νεότερο διδακτήριο προστέθηκε αίθουσα, γραφείο και διάδρομος, ενώ η υπάρχουσα αίθουσα υπέστη ριζική επέκταση. Οι εργασίες πραγματοποιήθηκαν σε μεγάλο μέρος τους με προσωπική εργασία των κατοίκων και των υποζυγίων τους. Το υπουργείο παιδείας συμμετείχε με την ανάληψη του κόστους της κεραμοσκεπής. Με τις εργασίες αυτές το διδακτήριο (εικόνα), το οποίο χαρακτηριζόταν πλέον ως επιφανές, συνέχισε μέχρι τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Εν τω μεταξύ το παλιότερο διδακτήριο είχε εγκαταλειφθεί.

Το σχολείο του Μέρωνα λειτουργήσε επίσης ως άτυπο ιατρικό κέντρο, με το σχολικό φαρμακείο που περιείχε, ενώ σ' αυτό πραγματοποιούνταν όλοι οι σημαντικοί εμβολιασμοί και χάρη σ' αυτό αποφεύχθηκαν περισσότερα θύματα της πολιομυελίτιδας, της φυματίωσης, της χολέρας, του δάγκειου πυρετού και του ελονομιούντος τύφου. Το σχολείο ήταν ένα από τα πρώτα κτήρια του χωριού που απέκτησε χώρους υγιεινής και έδωσε το παράδειγμα για την επέκτασή τους στις κατοικίες, ενώ λειτούργησε επίσης ως πολιτιστικό κέντρο, με θεατρικές παραστάσεις και σκετσ, με φωτεινές εικόνες και κινηματογράφο 8 mm, με σχολική βιβλιοθήκη και με τις εκδρομές στις οποίες συμμετείχαν και ενήλικες χωριανοί, γονείς των μαθητών ή και άλλοι. Λειτούργησε όμως και ως γεωργικό κέντρο, εκ παραλλήλου με τη Γεωργική Σχολή Ασωμάτων. Ήταν οι ίδιοι δάσκαλοι που μετέφεραν το σχολείο τους σε ιδιότυπο οικολογικό κέντρο της εποχής τους. Δίδασκαν τα Μερωνιανάκια να σέρβονται όλα τα πλάσματα της φύσης, να μη χαλούν τις φωλιές των πουλιών και να φέρονται με σεβασμό τόσο στα οικιακά όσο και στα άγρια ζώα, αφορμώμενοι από τα μαθήματα της Φυσικής Ιστορίας και της Ζωολογίας. Στα 140 χρόνια λειτουργίας του, το σχολείο πρόσφερε πολλά και ανεκτίμητα στο Μέρωνα, όπως άλλωστε και όλα τα σχολεία στις τοπικές τους - και όχι μόνο - κοινωνίες.

* Ο Χάρης Στρατιδάκης είναι Δρ. Παιδαγωγικής - Ιστορικός Ερευνητής - Συγγραφέας, strharis@yahoo.gr, 2831055031

Σήμερα στον Μέρωνα επιβιώνει η φήμη σημαντικών δασκάλων που υπηρέτησαν το σχολείο του, όπως ο Ευθύμιος Βερνάρδος, ο Γεώργιος Ανδρουλιδάκης, η Χρυσή Δανδόλου, ο Εμμανουήλ Λουρωτός, η Ελπίδα Τσιμπουκάκη, ο Εμμανουήλ Κουτάκης, το ζεύγος Σιγανού, ο Θεοχάρης Σαριδάκης (εικόνα 1947-48), ο χωριανός Ιωάννης Βαμιαδάκης και ο Νικόλαος Σοφιαδής, ο οποίος και ανέλαβε το βάρος της γραφειοκρατίας και του συντονισμού της ανέγερσης του νεότερου διδακτηρίου. Στα 137 χρόνια λειτουργίας τους τα σχολεία του Μέρωνα, αρρένων, θηλέων, χριστιανικά και μουσουλμανικά, προσέφεραν σημαντικές υπηρεσίες στην τοπική κοινότητα. Αλφαριθμητισαν χιλιάδες χωριανών και έδωσαν την ευκαιρία σε κάποιους από αυτούς να συνεχίσουν σε δευτεροβάθμιες και τριτοβάθμιες σπουδές. Λειτουργήσαν επίσης ως εθνικά κέντρα, με την εμπέδωση της εθνικής ιδέας στους μαθητές, αλλά και ως θρησκευτικά κέντρα. Οι δάσκαλοι βοηθούσαν στην εκκλησία ως ψάλτες, ενώ παράλληλα δίδασκαν Ιερά Ιστορία στους μαθητές και ανέλυναν την ευαγγελική περικοπή της Κυριακής κάθε Σάββατο απόγευμα. Παράλληλα στο μάθημα της Ωδικής φρόντιζαν να διδάσκουν τους μαθητές τους απολυτικά και κοντάκια, δημιουργώντας έτσι φυτώρια ψαλτάδων και αναγνώστών.